

Lidia Ostałowska napsala knihu reportáží o Romech O preventivní obraně

Tereza Šimůnková

„Mají pogromovou mentalitu,“ říká polská novinářka **Lidia Ostałowska** (1954) o středo- a východoevropských Romech, jejichž život skoro kischovským způsobem převyprávěla v knížce literárních reportáží *Cikán je Cikán* (přeložila Lucie Zakopalová, Dokořán/Máj 2016).

SI Píšete o životech dnešních Romů, ale já si připadala jako v paralelním vesmíru. Měla jste podobné pocity?

Měla. Už když jsem kdysi ve Varšavě poprvé narazila na rumunské Romy, bylo to setkání s úplně odlišným světem. A každá další cesta za nimi byla jiná a fascinující. Musela jsem se toho o nich hodně naučit, než jsem začala nacházet, co máme společné, než se mi podařilo proniknout přes hradbu takové té romanticko-žebrácké tradice. Na psaní o Romech je nejtěžší udržet se ve středu – napsat pravdu, ale nic nevylepšovat ani neupozorňovat jen na to negativní. Někdy stačí použít špatné slovo a probudí se démoni. Když si někdo primitivnější přečte text a špatně ho pochopí, může to skončit třeba i pogromy, Romové se jich ostatně stále obávají.

SI Jak došlo k tomu prvnímu setkání?

Proběhlo pod mostem na samém kraji Varšavy, kde si rumunští Romové, kteří tenkrát začátkem devadesátých let přijeli do Polska, postavili tábor, později jsem zjistila, že přesně po vzoru staré rom-

ské tradice. Přišla jsem tam s kolegou fotoreportérem, a i když jsme měli problém se dorozumět, Romové byli velmi otevření, přátelští, vůbec ne agresivní, jak jsme se obávali. Zrovna jim onemocnělo jedno malé dítě, ještě nemluvně, a oni ho samozřejmě nemohli vzít k lékaři, protože neměli žádné pojištění. Tak jsme přivedli naši redakční lékařku a tu ty podmínky úplně šokovaly. Byla skoro hysterická, že nemůžeme dovolit, aby někdo, kdo přijede do Polska, žil takhle. A právě ona mě inspirovala k tomu, abych se vydala do Rumunska zjistit, v jakých podmínkách žijí Romové tam a proč se rozhodli odjet.

V Česku nebo v Maďarsku se romská tradice úplně rozpadla, ale na Balkáně, v Polsku nebo na Ukrajině se pořád udržuje

SI Kniha je zalidněná tolika postavami, že se přiznám, že jsem se mezi nimi chvílemi ztrácela...

Romové žijí ve velkých rodinách a jsou si navzájem velmi blízko, takže když se sejdou třeba u oběda a spustí všichni najednou, nevíte, koho poslouchat a čeho si všimat. Ale po nějaké době pochopíte, čím postoj je důležitý. Ženy jsou většinou hodně hlasité, ale je to spíš takový šum, protože na jejich názoru

vlastně moc nezáleží. I když i to se postupně mění.

Hovořila jsem s jednou starou Romkou, která vyrůstala ještě v kočovném táboře a dnes žije se svými vnuky a pravnučkami ve Švédsku. Stěžovala si, jak je těžké ty holčičky vychovávat způsobem, jakým vchovali ji. Zakázala jim chodit ven samotným, na návštěvy je pouští jen ke kamarádkám Romkám nebo k muslimkám, protože v muslimské rodině je taky pořádek. Snaží se zoufale bránit staré hodnoty, ale ty už nejsou udržitelné – mladí Romové chodí do normálních škol, používají nové technologie a rodiče, kteří nejsou tak vzdělaní jako oni, je prostě nemůžou uhlídat. Změna myšlení se dá dobře poznat na pračkách. Tahle stará paní má dvě, jednu pro ženy a jednu pro muže. Když jsem se zeptala jejího o dvacet let mladšího bratra, kolik má praček, tak mě poslal někam.

Ještě jiná záležitost jsou domluvené svatby, ty jsou stále realitou.

SI A to mladým nevadí?

Když jsem zjistila, jak to probíhá, vlastně mi to samotné nepřišlo jako úplně špatný nápad. Když dívka nebo kluk dospívají, začíná se jim hledat odpovídající partie, pro rodinu je to velmi důležitý úkol. Nikdo nikoho ale do ničeho nenutí, pokud by třeba dívka nechtěla, svatba neproběhne, protože rodině záleží na tom, aby manželství bylo spokojené. S tím souvisí také to, že i když se dva mladí lidé vezmou, rodiče jim dál pomáhají, mimo jiné řešit konflikty. Osamostatnit se smějí až v momentě, kdy obě rodiny uznají, že jsou na to připraveni. Četla jsem studie, ze kterých vůbec nevyplývalo, že by se domluvená manželství rozpadala častěji než ta z lásky.

SI Mluvíme ale ještě pořád jen o rumunských Romech, že?

Pro polské to platí taky. V Česku nebo v Maďarsku se romská tradice úplně rozpadla, ale na Balkáně, v Polsku nebo na Ukrajině se pořád udržuje.

SI Pro každou zemi jste vybrala, co je pro ni v souvislosti s Romy nejtypičtější. Je smutné, že zrovna u nás jste zvolila rasismus, který jste ilustrovala na příkladu obce Bečova u Mostu, kam se kvůli spekulacím teplického podnikatele s byty přistěhovalo 500 Romů.

Chtěla jsem hlavně ukázat sousedské soužití v zemi, která má historii etnických přesunů. Příběh jsem hledala na různých místech, zpočátku především na sídlišťích nebo v bývalých průmyslových oblastech, ale nakonec mi přišlo, že právě na malém městečku se všechno vyjeví nejlépe. Ale neřekla bych, že je ten obraz Česka tak černý. Spíš poukazuje na něco pro vás typického: na problémy s demografií, se sociálním inženýrstvím, s přemísťováním lidí proti jejich vůli.

Vaši Romové až na několik rodů zahynuli během holocaustu, takže ti současní přišli především ze Slovenska. Romové po staletí putují za lepším životem, vždycky se někde usadí, ale nakonec je stejně někdo vyžene, nějaký „strážce pořádku“, a Česko – kde je Romů mezi 130 a 350 tisíci – není výjimkou.

Romové mají pogromovou mentalitu, po těch stovkách let diskriminace a pronásledování mají kulturu založenou na preventivní obraně. Když ještě kočovali a přišly za nimi místní úřady a chtěly vědět, kdo je jejich vůdce, oni jim to neřekli. Vždycky raději ukázali na nějakého hlupáka. Ne že by chtěli lhát, jen nevěděli, co se na ně zase chystá. Když je v Polsku násilím usídlovali, chtěl jeden polský fotograf nafotit poslední tábory. Na jeho fotkách ale nejsou žádní muži, jen ženy a děti. Muži se báli, k čemu by ty fotografie mohly později posloužit.

SI Jak jste si získala důvěru Romů vy?

Dobrý průvodce udělá za novinaře půl práce. A je potřeba trpělivě naslouchat, necpat se tam, kam ženy nesmějí, ptát se, ale opatrně. Nemohla jsem za nimi jezdit inkognito, nejsem Romka, mám i krátké vlasy, což u nich znamená, že jsem byla za něco potrestaná. Ale musela jsem být diskrétní, poznámky jsem si dělala až večer.

SI Reportáž z Rumunska jste napsala před dvaceti lety. Je dnes Romům lépe?

Polským Romům pravděpodobně ano, ale když se podívám na celou menšinu, změny po roce 1989 pro ně byly spíš negativní, protože s neoliberalismem přišel nacionalismus.